

◆ VIKERKAAR ◆

Nr. 8

„VIKERKAARE“ KEELNURK.

1. „Vähe“ ja „natuke.“ Mõned tarvitavad peaaegu ainult sõna „vähe“ kahes kaunis erinevas tähenduses: „tal on vähe raha“ — „anna mulle vähe raha“ — „ta tervis on vähe halb“ — „täna on vähe vilu.“ Siiski, siin tuleks mõlemaid sõnu tarvitada, kumbagi eri tähenduses, nimelt „vähe“ tähendaks seda, et peab rohkem olema, „natuke“ aga, et on küllalt, kuni paljugi. Seepärast ütleksime näituseks: „See vesi on joomiseks vähe külm“, s. o. ta peaks külmem olema; aga: „täna on natuke külm“, s. o. palju külm, peaks soem olema. Samuti kui ütelda, et „ta tervis on vähe halb,“ see tähendaks siis, et se peaks veel haivem olema. Ei, siin võib ütelda ainult: „ta tervis on natuke halb!“

Kujutlen enesele järgmise anekdoodi: Üks ütleb teisele: „Anna mulle vähe paberit.“ Teine annab väikese ribakese. „Aga miks sa nii vähe andsid!“ — Teine vastab: „Aga sa küsisid ju vähe, ja saidki vähe.“

2. Ärge vahetage sõnu „tarvitama“ ja „tarvitsema“. „Tarvitama“ tähendab millegi või kellegi abil või abinõul midagi tegema: kirjutades tarvitama sulge või pliiatsit. „Tarvitsema“ aga tähendab, et midagi millekski vaja on: „Kes tahab hakata kirjutama, see tarvitseb sulge (sel on sulge vaja). Viimasel ajal on hakatud „tarvitsema“ tähenduses ka „vajama“ tarvitama: „See kool vajab uut õpetajat“. „Viga on sellepärast ütelda: „Kas sa selleks palju raha tarvitad“, kuna õigem on: „Kas sa selleks palju raha tarvitsed (= kas sul seks palju raha vaja on)?“

Joh. Aavik.

№ 8.

Vastutav toimetaja M. Nurmik.
Tegev toimetaja A. Oengo-Johanson.

1922.

HÜMN MU VANALE KOOLILE.

Kus üle roigasaia kuused kumara
ja kadalikus lookeb lumitee, [dunud
sääli seisab väike maja. Juba sammelta
õlgne katus, kuldne vanasti. [dunud

Kuld-õlgne katus, väike koolimaja...
Mis väga tundmus võlub südame!
Ma kummardaksin sinu ees kui palve-
ja jälle muistse seaksin sideme. [taja

Ma koguks veel kord teid, mu
noorus-seltsilised,
kui muiste, kokku kellahelinal,
ja kuulaks veelgi—ühe mõtte osalised—
neid sõnu häid me salavärinal.

!Missest, et siiski juba kannatada tuli,
ja vara tundus elu hämar külg!

Me väikseis hingis loitles julge noorustuli
ja sirgelt seisis paindumata selg.

Ja palju kuulis madal väike koolimaja,
mis olla ning mis teha taheti,
mis suures ilmas oli parandada vaja —
kõik valmis tehti — tunnivahegi...

Ma härdalt meelisklen teid, aatelised mehed,
me nooruspäivi sihinäitjad teel,
et täituks teie nimedega kiituslehed
ja antaks au te raskel, kuldsele töö!...

Hall sammalkatus, vana koolimaja...
Mis tänutunne täidab südame!
Ma mõtlen vaikselt sinust, nagu palvetaja
ja tuhatkordseks kõidan sideme. —

Nüüd oled vaba sa ja seisad tõusvas päikeses,
mu kodumaa ja rahvas, minu kool.
Et igavesti püsiks sinus, lihtsas, väikses
suur valgusvaim, suur raugemata hool!

KAHE KREUTSERI EEST VIIGIMARJU.

Fr. Molnár.

1.

Iimene korjab keskkooli kõige alamas klassis uusi sulgi ja puhast paberit, teises ja kolmandas — kirjamarkisid, neljandas — mineraale, viiendas — taimi, kuuendas — sitikaid ja liblikaid. Nii läheneb ta järk-järgult raha korjamisele, millele andub mõni kaheksandast keskkooli klassist kunni hauani.

Omal ajal alustasin ka mina kõiksugu korjandusi, ja ma võin mitte just uhkuseta tõendada, et minu herbaarium ¹⁾ aastal 1891 üks paremaid klassis oli. Palju ses kogus just ei olnud, mis aga sääl leidus, oli hästi tehtud. Niisama, möödamminnes, ilma suurema eneseülistamiseta, võin ju tähendada

¹⁾ kuivatatud taimede kogu.

et mina ainuke poiss klassis olin, kes seeni oskas kuivatamiseks pressida. Pääle selle tegin teiste poiste taimekogudele präparaate neerukujulistest *Asarum europaeum*'i lehtedest, ja nimelt niiviisi, et väeti, mulla all puhkenud õieke täpipäält kahe lehe keskpaika asendus. Niisama valmistasin teiste poiste herbaariumidesse ka tähekujuselt järjestatud lehekesi *Asperula odorata*, ja ma pean tunnistama, et kui mõnikord üks viiest lehest veidi vähem juhtus olema, siis kleepisin selle asemele teise parema asperula lehe, mis mind kui esteetikut küll vormitundja heledas valguses laskis paista, mulle kui botaanikule ²⁾) aga näppaja pitsati vajutas.

Sarnaste asjadega tegime tegemist sel ajal, kui mul alamaljutustatud vahejuhtumine oli. Meie botaniseerisime Kelenföld'is, ja ma pean ütlema, haruldasemad sitikad ja suuremad ning haruldasemad liblikad oleksid võinud meist rahulikult mööda lennata, me vilistame nende pääle.

See oli kuuenda klassi eriala, me pühendusime erandita taimekultusele. ³⁾)

Ühel päeval tuli loodusloo professor tundi imelise riistapuuga. See oli ühtlasi lusikas ja kühvel, labidas ja hark, kõik ühes „isikus“. Vars oli puust; naljakas labidkühvel toetus kõvera seljaga varrele. Professor pani ta oma ette lauale ja jätkas oma ettekannet sõnajalgade üle, säätsamast, kus ta seda eelmisel tunnil katkestanud. Aga ilmaaegu rääkis ta üksikasjaliselt mahlakaist sõnajalust, asjata kirjeldas ajajärku, kus need, praegu kämblasuurused, silmapaistmata taimed, pilvini ulatavad ürgmetsad ⁴⁾) moodustasid, mille vilus mammut ja ihtiosaurus ⁵⁾) ümber tormasid, ilmaaegu näitas ta meile eelajaloolist kaarti, kus kõiksugu senni nägemata taimi võis näha, mis üks viienda klassi õpilane vesivärvidega joonistanud, nii värviliselt, nii kirjult ja virvendavalt, nagu seda ainult vaese väikese gümnaasiasti mõttelend võib kujutleda. Kõik see oli asjata vaev. Terve klass vaatles üksisilmi ime-

²⁾ taimeeadlasele.

³⁾ kultus-austamine; näit. väikese-kultus — kui metsrahvad päikest jumaldavad.

⁴⁾ põlised muinasmetsad.

⁵⁾ muinaselukad.

likku riistapuud professori laual, viimastel pinkidel sosistati juba sellest, ja see huvitas meid palju enam, kui emakese maa ajalugu kõigi oma apokalüptiliste ⁶⁾ imedega.

Tunni lõppedes võttis professor selle tööriista ja ütles:

„See siin on n. n. taimelabidas. Võtsin ta kaasa, et teile näidata. Ta võimaldab meile, botaanikuile, taimi ühes juurtega mullast kätte saada, sest juur on loodusteaduses niisama tähtis elund, kui leht ja õis. Õige taimekorjaja on ikka niisuguse labidaga varustatud.“

Aleksander Jároka, nõrgavõitu, prillidega poisike, kes meie klassis primus ⁷⁾ oli, püstitas kaks sõrme.

„Mis sul tarvis?“ küsis professor. Jároka tõusis püsti.

„Palun, kus võib niisuguse saada?“ küsis ta kõrgendatud häälel.

„Rauakauplustes“ ütles professor, läks välja ja võttis labida ühes. Kolmekümne nelja poisi silmad jälgisid ukse ni kõverõlgist tööriista.

2.

Meie klassis oli Aleksander Jároka esimene, kes omale taimelabida muretses. Temalt kuulsime, see maksta neli-kümmend kreutzerit ja olla saadaval üsna vähestes kauplustes. Juba esimesel õppekäigul tarvitas ta seda, ja mind piinas väga, et mul sarnast instrumenti polnud ja mina sellega õige taimekorjaja ei võinud olla. Seejuures talitas Jároka õige saamatumalt oma labidaga ja vigastas tihtipäale taime juuri. Kui ta mulle ükskord selle kätte andis, et mina kaevaksin, tundus mulle käepide nii mõnus ja lõige, millega ta maad poolitas, nii terav, et ma kohe oleksin tema kaasa võtnud ja minema jooksnud.

Sest päevast saadik piinasin terve nädala oma isa, et ta mulle nelikümmend kreutzerit annaks taimelabida ostmiseks. Kaheksandal päeval sai ta juba nii kurjaks, et ta neli hõberaha tükki lauale viskas ja otse mõirgas:

„Kas sa nüüd õmeti jätad mind ükskord rahule!“

Muidugi jätsin ta siit pääle rahule.

⁶⁾ Johannese ilmutamisraamatu.

⁷⁾ primus — esimene, kõigeparem õpilane.

Võtsin kohe oma kübara ja läksin jalamaid teele labidat ostma. Hulkusin tänavaid kaudu ja harutasin, mis ma kõik selle raha eest saaksin. Selle eest võiks osta neli köidet raamatuid, siis värve, pliiatseid, kaheksa vihku — üks gümna-

siast teab muidugi kõige paremini, mis kõik neljakümne kreutseri eest saada võib.

Soroksári tänaval seisis ühes väravas armetu, määrdunud mehike, kes müüs suhkrut, viigimarju, tattleid ja türgimett. Siin peatasin vähe ja tegin kindlaks, et ma vana tuttava kursi järele oma raha eest saaksin kaheksakümmend viigimaraja. Silmapilgu peatasin, siis ostsin omale kahe kreutseri eest viigimarju. Ma lootsin kaks kreutserit labida hin-

nast võivat maha tingida; ei anna aga kaupmees alla, siis võiks ju homme kella kümnese vahetunni aegu pruukosti söömata jätta, ja kaks kreutserit olekski käes kolmekümne kaheksale juure lisada.

See viimane nõu jäigi mul üle, sest rauakaupluses ei jäetud mulle ühtki kreutserit alla.

Järgmisel hommikul lisasin oma pruukosti raha ülejäänud kreutseritele juure, ja esialgne summa oli jälle koos. Kell kümme aga tundsin päris hirmust nälga. Kõik teised poisid jooksid alla keldrikorda, kus kooliteenri naine sai müüs, ja mina, kel mul vististi kõige rohkem raha taskus oli, pidin nälgima. Ainult et niisama vähekesi ümber vaadata, läksin ka alla keldrisse.

„Uus ülesleidus“, hüüdis mulle Gerbner, väike käharpäine Gerbner, süües ise suure suuga võisaia.

„Mis?“ ütlesin. — „Võisai?“

„Ühüm!“ ütles Gerbner, suu saia täis, ja jooksis trepist üles.

Lähenesin lauale. Tõepoolest: teenri naine müüs täna võisai. Harilikud saiad olid pikuti pooleks lõigatud ja siis võiga määratud. Ta tahtis neli kreutserit tükist. Siis ei võinud mina ennast enam valitseda.

„Palun, üks võisai!“ ütlesin vähe väriseva häälega ja olin juba poole jõudnud nahka pišta, kui ta mulle kuuest kreutserist kaks tagasi andis. Iõudsin saiaa varsi lõpule ja nägin ahastusega, et ma nüüd kaks päeva pean nälgima, kui tahan osta labidat. Aga kuristikku kaldal tõukavad ikka veel pahad vaimud, ja ma sõin ka teisel päeval võisaia ning kulusin koduteel veel kolm kreutserit värvi, karmini nr. 2, ostmiseks. Nii jäi mulle siis kõigest kakskümmend seitse kreutserit.

„Ah, mis!“ trööstisin ennast. „Müün oma mulluse ladinakeele raamatu antikvaarile.“⁸⁾

Ja selle pääle lootes, muretsesin omale veel värve: gummigutt, Berliini sinise ja lihakarva. Järele jäi kõigest kaheksateistkümmend kreutserit.

⁸⁾ antikvariaat — vanaraamatu-kauplus.

Minu isa, kes taimelabida juba päris unustanud oli, ja kellest ma neil päevil hoopis eemale hoidsin, tuli ühel õhtul korraga mu juure.

„Mis sa teed? päris ta.

Kohkusin koledasti. Ta oli mulle vali, ja ma pidin talle ikka kõik ära selgitama. „Ma maalin“, ütlesin.

Ta vaatas toas ringi ja oli juba valmis ära minema. Juba oli ta avanud ukse, kui ta korraga käskis:

„Näita mulle ometi kord seda taimelabidat!“

Külm judin läbistas mind.

„Mul pole seda praegu siin.“

„No, kus ta sul siis võib olla?“

„Laenasin ta kellelegi.“

Ta vaatles mind valjult.

„Laenanud oled sa tema? Kas sa tema siis laenamiseks ostnud oled? Kellele sa ta laenasid?“

Mulle tuli korraga meele, et Aleksander Jároka ainuke oli, kel oli niisugune labidas.

„Járokale.“

„Kuidas?“ ütles isa. — „Ei saa siis Jároka isa mitte ise oma pojale labidat osta? Neil on kolm maja Pēstis... Milleks vajab tema sinu labidat? Ehk, võib olla...“

Ta vaatas mulle kindlasti silmi, ja ma olin sunnitud maha vaatama.

„Ehk, võib olla, valetasid mulle?“

„Ei!“ hüüdsin nii valjusti, nagu seda ainult võib teha valelik, ja vaatasin isale otsustavalt näkku.

Aga ta ei uskunud mind. Ta läks ära ja tuli tagasi vähe aja pärast palitus ja kübaraga.

„Riieta ennast,“ ütles ta, „ja tule ühes Jároka poole! Kui valetanud oled, saad säherduse palga, nagu sa veel kunagi pole saanud.“

See oli üks suur sõna, sest, tõtt ütelda, ta ei olnud kunagi kitsi vitsu andes.

„Nagu sa veel kunagi saanud pole“ — see pidi miski koledat olema!

Mu ema peatas mind esikojas.

„Tunnista üles ilusti, mu poeg, kui oled raisanud raha.“

„Ei,“ ütlesin mina nuttes: „ma ei ole tõesti mitte raha ära raisanud, olen ostnud omale labida ja selle laenanud Járokale.“

Isa ilmus uksele.

„Küll ma juba selle Járokaga ise kõnelen!“ ütles ta halvaks panevalt.

Ja me läksime teele.

3.

Jároka, kõhn, prillidega, rikas poisike, istus ülal omas toas ja töötas koduõpetajaga, kui ma nende uksele kõlistasin. Suurepärase teener tuli välja.

„Palun,“ küsisin: „on Aleksander kodu?“

„Jah, aga ta õpib!“

„Ma pean temaga ühe väga tähtsa asja pärast rääkima, härra professor saatis mind.“

Olin valega põiminud läbi ja läbi.

Varsi tuli Aleksander Jároka kotta.

„Servus, 9) Jároka,“ ütlesin kiiresti. „Sina, kas tead, sääl all ootab minu isa, sellepärast, et ta ei taha mind uskuda, et sulle taimelabida laenanud olen. Ta andis mulle raha labida ostmiseks, ma ostsin aga selle eest omale ühe raamatu ja ütlesin talle nüüd, et labida olen ostnud, kuid sulle laenanud. Võta oma labidas, tule sellega alla minu isa juure ja ütle talle, sa olla selle minu käest laenanud. Anna ta nüüd seekord mulle kätte, et võiksin ta koju viia — homme palun emalt raha ja ostan omale uue labida, sina aga saad oma homme koolis jälle tagasi. Tahad sa?“

Jároka kuulis, kuidas mu hääl värises ja nägi, et mul nutetud silmad olid. Tal oli minust kahju.

„Hää küll, oota natuke!“

Ta läks oma tuppa ja ma hingasin kergemalt. Tänu Jumalale, nüüd on kõik korras. Homme tunnistan kõik emale, palun omale kakskümmend kreutserit ja ostan uue labida. Ja kunagi ei tee ma enam midagi sellesarnast, kunagi enam!“

Jároka tuli tagasi, kübar pääs.

9) tervitussõna kokkusaamisel ja lahkumisel.

„Tead sa,“ ütles ta, „mu labidas on katki. Mu väike vend on ta purustanud.“

Ta näitas mulle labidast. Vars oli ära murtud. Nüüd kohkusin uuesti. Aga oli tarvis rutata.

„Ükskõik,“ ütlesin: „võta aga pääle kaasa. Ütle, et väike vend tegi katki.“

Läksime alla. Isa ootas väravas ega vastanud Jároka tervitusele, kes sügavasti kummardas.

„Ons tõsi,“ algas ta: „et minu poeg teile taimelabida laenas?“

„Nii see on,“ ütles Jároka, see tubli seltsimees.

„Mispärast kerjate te teistelt asju?“ ütles mu isa järsult.

Vaene Jároka punastas juusteni ja seisis vaikides mu isa ees.

„Ta ei ole seda mult mitte kerjanud,“ ütlesin : „ma ise pakkusin selle talle. Ta ei tahtnud esiti võtta.“

Mu isa aga jätkas :

„Kas Teie siis oma isalt ei või paluda see mõni kreutser labida ostmiseks? Mis see siis tähendab — võõraid asju tarvitada? Otsekohe andke talle labidas tagasi! Vaata mul . . . !“

Jároka surus mokad kokku, tõstis oma suured selged silmad mu isa peale, võtis sõnalausumata katkise labida ja ulatas mulle.

„Mis see's on?“ müristas nüüd mu isa: „Peab see siis see kuulus labidas olema?“

„Jah.“

„Saite te selle niiviisi?“

„Ei,“ ütles ta rahulikult: „ma tegin ta katki.“

Tekkis piinlik vaikus. Labidas mu käes värises. Jároka seisis kui soolasammas.

„Noh, pange tähele! Küll ma teie isaga klubis kokku saan ja räägin, et ta Teile ühe mehise keretäie annaks. Küll ma teile näitan, kuidas võõraste asjadega ümber käiakse!“

„Palun,“ ütles Jároka sessamas liikumata seisandis, „minu isa pole mind veel kunagi löönud!“

„Olge vait!“ kisandas mu isa talle.

„Tehke, et nüüd minema saate! Isaga ma juba räägin.“

Jároka võttis viisakalt kübara pääst, kummardas isale, andis mulle käe ja ütles valjusti ja puhta südamega „Servus“ ja läks jälle üles oma õpetajaga töötama. Ainult argsi julgesin talle jumalagajättes näkku vaadata, ja ma nägin, kuidas ta nagu häbi pärast tulitas ja ta silmis rüütlilik uhkus lõkendas.

Siis läks kõik nii, nagu kavatsesin. Kodu sõimas isa mind veel kord tublisti läbi, et ma oma asju niiviisi laenan; emale ma aga ütlesin, et valetanud olen, sain talt raha ja

ostsin uue taimelabida. Kui selle tahtsin Járokale anda, ei võtnud ta seda vastu.

„Anna aga mulle minu oma tagasi, see katkine,“ ütles ta ja ei oleks mingi hinna eest uut võtnud. Asja enese üle ei öelnud ta pärast seda ainustki sõna ega teinud mulle sellepärast kunagi etteheiteid.

*

*

*

Vaene, kõhn, prillidega Jároka on surnud juba neli aastat. Ta õppis ülikoolis arstiteadust ja oli ennast kogemata surnumürgiga mürgitanud surnukeha lõigates. Ta oli esimene meie klassi poistest, kes lahkus. Olin parajasti väljamaal ega saanud ta matusest osa võtta. Pühendan need vähesed read ta mälestuseks. Ei ole pärast kunagi kohtanud¹⁰⁾ üheski inimeses nii suurt ohvrimeelt, kui seda avaldas meie väike klassi primus, Aleksander Jároka.

¹⁰⁾ kohtama — kokku saama.

PRINTS JA KERJUS.

Mark Twain.

(Järg.)

XXII

Hendon Hall.

Niipea kui Hendon ja kuningas linnavahi silmapiirist väljas olid, juhatas Hendon kuninga teatud kohta linna servale ja jättis ta sinna ootama, kuna ise läks võõrastemaija arveid õiendama. Poole tunni pärast traavisid mõlemad sõbrad lõbusasti Hendoni viletsate ratsude seljas ida poole. Kuningal oli nüüd soe ja mõnus olek, sest ta oli oma närud minema visanud ja kandis peetud ülikonda, mille Hendon talle Londoni sillal ostnud.

Umbes kümme penikoormat sõitnud, jõudsid nad väikesesse linna, kus korralikus võõrastemajas ööd olid.

Järgmise kahe päeva jooksul matkasid¹ nad aegamööda edasi, pajatades, mida lahusoleku ajal läbi olid elanud, ja suure lõbuga teineteise jutustusi kuulates. Hendon rääkis pikalt ja laialt, kuidas ta igal pool kuningat taga otsinud ja kuidas keerub teda metsa mööda ringi vedanud ning viimaks uuesti oma hurtsikusse viinud, ära nähes, et tast võimatu lahti saada. Siis läinud vanake magamistuppa ja tulnud vankuval sammul ja ahastades välja, üteldes, ta lootnud, et poiss tagasi tuleb ja magama heidab, kuid nähtavasti ei olevat asi nii. Hendon oodanud päeva otsa hurtsikus; viimaks kaotanud ta lootuse, kuninga tuleku kohta ja läinud edasi teda mujalt otsima.

„Ja vana sanctus sanctorus² oli tõesti kurvastanud nähes, et Teie kõrgus ei tahtnud enam tagasi tulla,“ ütles Hendon. „Nägin seda ta näost.“

„Selle juures ma ei kahtle!“ vastas kuningas — ja jutustas sõbrale oma loo — mille järele Hendon kahetses, et polnud keerubile kohe otsa teinud.

Teekonna viimase päeva kestel oli Hendon kõige paremas tujus. Ta suu käis vahetpidamata. Ta pajatas oma vanast isast ja oma vennast Arturist ning rääkis nii mõndagi nende ausate, suuremeeliste iseloomude valgustamiseks; ta kõneles armastust hõõguvaid pöörasusi oma Edithist ja oli nii rõõmsas meeleolus, et isegi Hugh³ kohta leidis õrnu, ven-

1) reisisid

2) pühade püha.

3) loe (H)ju.

nalikke sõnu. Ta peatas õige üksikasjaliselt oodatava vastuvõtmise juures Hendon Hallis. Milliseks üllatuseks pidi see kõigile olema, millised tänu- ja rõõmuavaldused pidid teda tervitama!

Rutati niikui vähegi suudeti; siiski oli kell kolm läbi, kui alevisse jõuti. Matkajad ei peatanud, vaid tõttasid edasi; kuna Hendon kogu aja lõbusasti lobises. „Siin on kirik — sama luuderohuga kaetud kui enne — midagi pole muutunud, midagi juure tulnud.“ „Sääl on, vana armas „Punase Lõvi“ võõrastemaja — siin turuplats.“ Nii vestis ta ühtepuhku. Alev lõppis varsi; rändajad läksid kitsast, kiira-käära teed, mida kõrged põõsaaiad piirasid, penikoorma maad rutuga edasi traavides, ja ratsutasid siis läbi määratuma lilleaia suurepärase värava juure, mille kõrgeid kivišambaid neisse raiutud juhtlaused katsid, tekkinud mitme põlve elutarkusest. Uhke härrastemaja avanes nende vaatele.

Järgmisel silmapilgul kargas Hendon suure ukse ees maha, aitas kuninga hobuse seljast, võttis ta käest kinni ja kiirustas sisse. Mõne sammuga jõudis ta ruumikasse tuppa, pani kuninga suure rutuga istuma ja tõttas noormehe juure, kes kirjutuslaua taga heledasti lõõmava tule juures töötas.

„Kallista mind, Hugh,“ hüüdis ta, „avalda rõõmu minu tagasituleku puhul! ja kutsu isa siia, sest kodu ei ole minu meelest kodu, enne kui saan ta kätt suruda, ta nägu näha, ta häält kuulda.“

Kuid Hugh taandus pääle esimest imestust, vaatas tõsiselt, aineti pilgul sissetungija otsa, näos tõeliku või silmakirjaliku kaastundmuse ilme. Viimaks ütles ta pehmel häälel:

„Su mõistus ei ole vist terve, võõras; kahtlemata oled õela maailma käest kurjasti piitsutada ja vintsutada saanud, juba sinu riided ja nägu näitavad seda. Kelleks sa mind pead?“

„Kelleks sind pean? Kelleks muuks kui selleks, kes sa oled? Pean sind Hugh Hendoniks,“ vastas Miles teravalt.

Teine jätkas sama mahedal toonil:

„Ja kelleks sa ennast kujutled?“

„Kujutlusel pole sellega mingit asja! Kas tahad näidata, kui ei tunneks sa oma venda Miles Hendoni?“

Meeldiv üllatus vilksatas Hugh näos, ja ta hüüdis:

„Kuidas? Kas sa ei naljata? Kas surnu on tõesti üles tõusnud? Tänu Jumalale, kui asi nii on! Või meie vaene poiss on tagasi ilmunud pääle neid pikki, hirmsaid äraoleku aastaid! Oh, see näib liig rõõmustav, kui et võiks tõi olla, tõesti liig rõõmustav seks, et tõi olla, — palun sind, halasta,

ära mind piina! Ruttu — tule valgesse — lase ma vaatan sind lähemalt!”

Ta haaras Milesi käsivarrest, rebis ta akna juure ja hakkas teda pääläest jalakannani silmadega õgima, kõigist külgedest teda vahtides ja uurides, kuna kadunud poeg, kes tagasi tulnud, rõõmust õhetaval palgel mühatas, naeris ja ühtepuhku pään noogutas, üteldes:

„Edasi, vennike, edasi, ära pelga; sa ei leia ühtki näojoont, ühtki kehaliiget, mida sa ei tunneks. Uuri ja silmitse ja vaata mind niipalju kui tahad — olen siiski su vana Miles, seesama vana tuttav Miles, sinu kaduma läinud vend, kas pole nii? Anna mulle kätt, ulata oma põsk — Jumal, ma lähen vist hulluks suure rõõmu pärast!”

Ta pidi venda kaelustama, kuid Hugh tõstis tõrjudes käe, lasi pää kurvastusega longu ja ütles liigutatult:

„Oh Jumal, Jumal, anna mulle jõudu seda pettumust kannatada!”

Miles ei saanud imestusest esiti sõnagi suust; siis sai ta kõneanni tagasi ja hüüatas:

„Mis pettumus? Kas mina ei ole sinu vend?”

Hugh raputas kurvalt pään ja ütles:

„Taevas andku, et see tõsi oleks ja et teiste silmad selle sarnaduse leiaksid, mis minu omade eest varjul. Ah, kardan, et kire tõtt rääkis.”

„Missugune kiri?”

„See, mis kuus või seitse aastat tagasi mere tagant saadeti. Kirjas seisis, minu vend olevat lahingus langenud.”

„See oli vale! Kutsu isa siia — tema tunneb mu ära.”

„Surnuid ei saa kutsuda.”

„Surnuid?” Miles'i hääl langes, ta huuled värisesid. „Minu isa surnud? — oi, see on ränk sõnum. Pool mu rõõmust on kadunud. Ole hää, telli siis mu vend Artur siia — tema tunneb mu ära; ta tunneb mu ära ja trööstib mind.”

„Ka tema on surnud.”

„Jumal halastagu minu õnnetuma pääle! Surnud — mõlemad surnud — ausad surnud ja autumad elus! Ah! Palun, heida armu — ära ütle, et ka leedi ⁴⁾ Edith — —“

„Et ta surnud on? Ei, ta elab?”

„Siis Jumal tänatud, olen jälle rõõmus! Ruttu, vend — kutsu ta siia! Kui temagi ütleb, et mina mitte mina ei ole — kuid ei, tema seda ei tee; ei, ei, tema tunneb mu kokie ära, kuidas võisin ses ülepea kahelda. Too teenijad — too vanad teenijad; ka nemad tunnevad mu ära.”

⁴⁾ leedi (ingl. lady) — preili.

„Kõik on surnud, pääle viie — Peter, Halsey, David, Bernard ja Margaret.“

Nende sõnadega lahkus Hugh toast. Miles seisis mõned minutid mõtetes ja hakkas siis edas-tagasi sammuma, pomisedes:

„Või need viis Jumala kelmi on veel elus ja kakskümmend kaks ausat ja õiglast surnud — imelik lugu.“

Ta jatkas edas-tagasi kõndimist ja pomisemist; kuningas läks tal täitsa meelest. Viimaks ütles kuninglik kõrgus tõsiselt ja südamliku kaastundmuse toonil, olgu et sõnu ka irooniliselt ⁵⁾ võis mõista :

„Ära oma äparduse pärast muretse, armas mees: on ka teisi, kelle isikut ei tunnistata, kelle õiglasi nõudeid naerdakse. Sul on seltsiline.“

„Oh minu kuningas,“ hüüdis Hendon kergesti punastades, „ära sina mind hukka mõista — oota, küllap ise näed. Ma ei ole petis — küll Edith seda kinnitab; saad kuulda seda kõige armsamailt huulilt mida Inglismaa tunneb. Või mina petis? Tunnen seda vana saali, neid oma esivanemate pilte. Siin sündisin, siin kasvasin üles, Milord ⁶⁾); kõnelen tõtt: ma ei kavatse sind petta. Kui mind keegi muu ei peaks uskuma, siis ära vähemalt sina kahtle — ma ei suudaks seda kannatada.“

Ma ei kahtlegi,“ vastas kuningas lapselikul otsekohesusel ja usaldusel.

„Täna sind südamest!“ hüüdis Hendon soojusel, mis ta sügavat liigutust näitas. Kuningas lisas samal otsekohesusel juure:

„Kas sa minu kohta kahtled?“

Süüdlane meelesegadus valdas Hendoni ja ta rõõmus-
tas, nähes ust avanevat ja Hugh'd sisse astuvat, sest nii pääsis ta vastuse vajadusest.

Ilus rikkalt riides daam järgnes Hugh'le, tema järel tuli mitu mundris teenrit. Daam kõndis pikkamisi, pää norus ja silmad maha löödud. Nägu oli sõnulseletamata kurb. Miles Hendon sööstis ⁷⁾ ette hüüdes :

„Oh mu Edith, mu kallim — —“

Kuid Hugh sundis ta käeliigutusega taganema ja ütles daamile:

„Vaata teda kas tunned ta ära?“

Miles'i häält kuuldes tuksatas ja punastas naisterahvas; nüüd võpatas ta. Ta seisis liikumata mitme rusuva sekundi

⁵⁾ pilkavalt.

⁶⁾ minu herra.

⁷⁾ hüppas, tungis hooga.

kestes; siis tõstis ta pää ja vaatas tardunud, hirmunud pilgul Hendoni silmadesse; veri kadus tilk tilgalt ta näost. kunni muud ei jäänud kui hall surmakahvatus. Siis ütles ta häälel sama raageval kui ta nägugi: „Ma ei tunne teda!“ pööris oiates, lämbunud nuuksumisel ümber ja lahkus vaaruval kõrnakul toast.

Miles Hendon langes toolile ja varjas nägu kätega. Natukese aja pärast ütles tema vend teenijatele:

„Te näete teda. Kas tunnete seda isikut.“

Kõik raputasid pääd; peremees ütles:

„Teenijad ei tunne teid, mu härra. Kardan, et siin on eksitusega tegemist. Te nägite, et ka minu abikaasa teid ei tunne.“

„Sinu abikaasa!“ Jalamaid suruti Hugh vastu seina, raudne käsi haaras ta kõri. „Oh sina nurjatu kelm, nüüd näen kõik! Sa ise kirjutasid valeliku kirja, ja minu varastatud mõrsja, mu riisunud pärandus on kõik selle kuritöö vilj. Säh — nüüd katsu, et minema saad, et mina oma sõjamehe au nii alatuma mehikese tapmisega ei määriks.“

Hugh tuigerdas pool-lämbunult, punasel näol lähema tooli juure ja käskis teenijaid, mõrtsukat vangki võtta ja kinni siduda. Teenijad kõhklesid, üks neist ütles:

„Ta on sõjariistus, sir Hugh, ja meil pole mingit riista.“

„Sõjariistus? Mis sellest, teid on ju ometi nii palju! Võtke ta silmapilk kinni, ma käsin teid!“

Kuid Miles hoiatas neid ettevaatamatult talitamast, üteldes:

„Te tunnete mind ammust ajast — ma pole muutunud; tulge, kui soovite.“

See märkus ei tõstnud just teenijate tuju; nad olid ikka veel kahevahel.

„Noh, siis minge, pange endid sõjariistust, viletsad argpüksid, ja seiske ukse juures, kunni käskjala vahipostide järele saadan!“ ütles Hugh. Ta kääniß läve poole ja ütles Miles'ile: „Teil oleks kasulikum mitte ilmaaegseid põgenemiskatseid teha.“

„Põgenemiskatseid? Ei maksa muretseda, kui sul paremat muret ei ole. Miles Hendon on Hendon Halli ja selle ümbruskonna peremees. Tema jääb siia — ei maksa selle juures kahelda.“

LEIB.

ikka¹⁾ lähenes klassi päraseinal²⁾ tiksuva kella tunninäitaja kümnele, mil tunnipikkune hommikuvahe algas.

Teise hommikutunni lõppu ootasid õpilased kärsitumalt — kümme paiku hakkas nälg juba tugevasti näpistama, sest hommikul kodunt tulles oli enamjagu jõudnud hädapärast einet ahmata. Ka õhk läks tunni lõpu poole nii paksuks ja tundus, nagu oleks nii õpilaste kui õpetaja pääle langenud raske roiutav väsimus, mis vägisi tegi hajameelseks³⁾ ja tähelepanemataks. Ent kui kell viimaks hakkas lööma, oli sel mingi imemõju. Küürunud seljad nõksatasid sirgeks ja näod said elava ilme. Kui viimse löögi järgne särin oli kustunud, tõusis õpetaja kateedril ja kamandas: „Tõuske!“ Pultide kaaned paukusid, kui õpilased üles tõusid ja laudade kõrvale jäid seisma. Aga kui õpetaja oma toa ukse taha oli kadunud, sündis klassis vilgas liikumine. Read lahkusid koost ja valgusid laiali; puhkes kõnekõmin ja pääsis lõbus hullamine lahti, nagu oleks pais murdunud kevadiste

¹⁾ pikkamisi; ²⁾ tagaseinal; ³⁾ kliskus mõtted laiali.

veeojade eest. Kõik otsisid oma leivakotid ja asusid salkadena sööma.

Aga siiski mitte kõik. Nuusk-Liisa Peta, päält näha ühe-teiskümne-aastane, lahja kaela, suurte kõrvade ja ara vaatega poiss, istus pääle õpetaja lahkumist kohale tagasi. Tindiga määritud sõrmega puldi kaant lõgistades vaatas ta, selg kõõrus, altkulmu einestajate pääle ja neelis vahel vargselt ila.

Peta oli üksiku, küla keskel Nuusk-Liisaks nimetatud naise poeg ja oli koolis esimest sügist. Emal, kes ennast ja oma poega juhtumisi tööga elatas, oli küla veerel kadarikus majaütike. Peta oli juba mitu sügist olnud taludes karjaseks, kuid tänavu sügisel sattunud „Pabula tudengite“ hulka, nagu küla „vanemad“ rahvakooli õpilasi nimetasid.

Et kool külas alles mõne aasta oli olnud ja sääl ainult jõukamate lapsed käisid, siis poleks Nuusk-Liisal pähegi tulnud poega kooli panna. Aga Pabula kohtumees, kelle maa pääl nende ütike seisis, oli talle kord sügisel ütelnud, et „sa võiksid ka poisi kooli panna, jõude lonkides ta ei õpi muud kui vallatust tegema ja ühtviisi ta sööb niihästi koolis käies kui kodu vedeledes.“ Ja Liisa oli selle kohtumehe nõu hääks arvanud ja siis Peta pidi hakkama koolis käima ühes kohtumehe poegadega.

Harilikult oli Petal olnud koolis suhupisteks ainult natuke leiba, selle lisaks mõnikord silk või piimapudel. Täna ei olnud tal midagi. Kui ta kodunt minnes oli söönud hommikueineks õhtuse pudrujäänuse, oli ema öelnud, et tal pole täna küll kotti panna midagi, ja kui siis Peta suunurgad olid hakanud abitumalt võdisema, oli ta nagu lohutuseks⁴⁾ lisanud, et küll ta koolist tulles saab leiba, sest ema saavat täna põrmu jahu leivasegamiseks. Kui Peta siis tusasel meelel oli minekut teinud, oli ema hüüdnud veel järgi, et ta palugu Tubala poistelt nälja kustutuseks paluke võileiba.

Tal oli viisiks kooli minnes Tubalale sisse põigata, kust siis ühes kohtumehe poegadega mindi läbi niidu ja karjakopli kooli. Täna hommikul ta oli Tubala uksepingil istudes ja kohtumehe poegi oodates vaadanud ajaviiteks, kuidas pere-

⁴⁾ troostiks.

naine labidaga ahjust leibu võttis ja nende päälispinna koorega üle võidis, millest need nii pruun-punaseks ja ahvatlevaks läksid. Ja kui lisaks ahjust nii värsket ja tugevat leivalõhna hoovas, ärkas temas nälg uue jõuga, mida külm pudrujäänus oli võinud ainult ajutiseks vaigistada. Ja siis ta tundis nälga juba kooli tulles ja hommikutundide kestel oli see ükslugu suuremaks läinud.

Ta istus ikka paigal ja lõgistas küünega puldi kaant. Altkulmu silmas ta vahel teispoole pultide rida, kus Tubala poisid ja Matsi Oskar einestasid. Viimane oli samati kui Petagi esimeses jaoskonnas ja istus ta seljataga. Sel olid õige väljaulatavad lõualuud ja suur kühmas kukal, ja ta oli koolis kõige pahuram õpilane, nõdremate seltsimeeste hirm ja õpetaja meelegaigus — poiss, kes ei osanud muud kui koe-rust teha ja sellega hirnuvat naeru äratada.

Peta tundis, et ta Oskari pärast hästi ei usalda minna Tubala poistelt võileiba paluma. Selle asemel võttis ta nõuks oodata, et Oskar ennem sööma lõpetaks ja ära läheks. Kuid Oskari söögiisul ei näidanud piiri olevat, ja kui Peta ikka suurema näljatundega nägi, kuidas Tubala poisid ahmisid täie suuga võileibu süüa hommikul küpsetatud leivast, siis tõusis ta nagu võõrast võimust tõmmatud paigalt üles ja läks nende juure. Seistes pilgu aega sõnata ning jälgides⁵⁾ silma-dega võileiba jahvatavate seltsimeeste käeliikeid⁶⁾, sõnas ta alandlikult ja madalal häälel:

„Andke vähe maitsta.“

„Häh, häh, kas Nuusk-Petal ka nälg on?“ — olid Oskaril kohe sõnad valmis.

Peta vilksas hädaliselt Tubala poiste poole, lõi silmad alla ja läks tulipunaseks. Oskari lastud haukumissõna järgi kuulus naerutihistust. Peta tahtis omale puldile tagasi minna, aga ta ei raatsinud paigast liikuda, vaatas aineti maha ja urgitses saapaotsaga oma ees põrandas olevat oksanõgu.

„Pane suu lahti ja silmad kinni, siis saad!“ kamandas Oskar.

⁵⁾ järele minema (jälgi mööda); ⁶⁾ liigutusi.

Peta vilksas kahtlaselt Oskari poole, aga kui see just võid leivatükile määris, mõtles ta, et ehk ta võib anda ka ja kohe selle järgi vilgatas meele, et ega see Oskar siis nii paha olegi.

„Noh, üks kaks kolm!“ kamandas Oskar, kui oli võileiva valmis saanud.

Peta näole ilmus kohmakas muie; ta sulges⁷⁾ silmad ja ajas suu pärani lahti, enne kui veelgi pisut kahtleval häälel oli öelnud:

„Noh!“

Kuid Oskar võttis rasvase ajalehe tüki, mis lihakantsi ümber oli olnud, veeretask selle pikka ümmarikuks palliks ja pistis Peta suhu, tõukas esisõrmega veel võimalikult kaugele.

Nagu komando pääle pahvatasid kõik ümberolijad naerma. Ja selle magusa naeru hukutamisel⁸⁾ tuli poisse igast küljest murdu kokku, kes kõik samasse lõbusasse koori liitusid.

Paberitopp suus, lõi Peta kohe silmad pärani, aga ta oli nii hämmastunud⁹⁾ sest ootamata pöördest, et ei märganud seda suust väljagi heita, vaid seisis siin naerva ja kriiskava poisteparve keskel nagu häbiposti mõistetud, silmad ehmatusest pärani, suu ammuli ja pää veidi tahapoole, nagu see Oskari tõukamisest oli jäänud. Nägu oli nii veider, et ümberolijate naer aina kasvis, ja üle kõige kostus Oskari hirnumine.

Aga viimaks sülgas Peta paberitopi suust, suunurgad hakkasid võdisema ja nutma puhkedes tungis ta läbi poiste hulga oma pinki, kuhu kummuli heitis, surudes pää puldikaanele. Oskar tahtis veel kiusamist jätkata, aga teised poisid ei toetanud teda enam naeruga, ja nõnda jäeti Peta lõputunniks rahule.

Aga nälg läks ägedamaks. Kui meele tulid need laiad pehmed võileivad, mida Tubala poisid olid ahminud, nõrgus talle vett suhu, mis sundis teda ükslugu neelatama. Ja võileivalt läks meelekujutus nende pehmete meeltkiasavate leibade pääle, mis Tubala emand oli hommikul ahjust võtnud. Ta tundis veelgi sõormeis seda värsket lõhna, mis neist oli

7) pani kinni; 8) meelitamisel; 9) segane.

tõusnud, ja talle tundus, et ta mõne suutäiega võiks seesuguse leiva alla kuugistada.

Koolitund algas, ja Peta mõtles hirmuga, et ta veel kolm tundi peab vastu pidama, ennegu koju pääseb, kus emal juba vististi soe leib valmis on. Esimesel tunnil hommikuvaheaja järele oli kahel esimesel jaoskonnal maadeteadus, ja õpetaja asus maadeteadlisi „algmõisteid“ kordama. Peta katsus küll alguses tähele panna, aga mõtted ei püsinud kaua aine juures, sest meelekujutus kippus vägisi Tubala emanda pehmete leibade juure. Nende kujutuste kihutusel tõusis nälg kõrgemale tipule. Pääs tundus iseäralik lõtvus, nii et kuidagi ei jaksanud õpetust jälgida, meelekohti hakkas kõvaks kiskuma ja kurk tegi ikka tihtimini tühje neelatusi.

Katedrilt lendas küsimusi, käed õiendusid ta ümber, õiendusid ja laskusid jälle, ja Peta käsi tegi loomusunniliselt samu liikeid. Vilkeks¹⁰⁾ ajaks kuulis ta vahel õpetaja küsimusi ja seletusi, eksides neist kohe jälle oma kujutluste¹¹⁾ valda. Lõppeks ta ei saanud mõtteid sugugi enam leivust lahti. Ta oli meelekujutuses juba mitu seesugust Tubala emanda leiba alla kuugistanud, igatühe neist mõne suutäiega, ja sellest hoolimata tundis, et jaksaks neid veel lugemata arvul süüa. Viimaks hakkasid leivad ta meelekujutuses endid muutma, teised läksid ta käes pikerguseks, teised kadusid sõrmede vahelt ennegu oleks jõudnud neist suutäit ahmata, aga üks hakkas kasvama ja kasvis nii suureks, et ta ise istus viimaks kaenlast saadik selle keskel ja sellest hoovas nii vägevat soojaleiva lõhna, et nälg juba sellest üksi pidi rahuldust leidma.

Õpetaja küsis ühelt, mis „maakitsus“ on, ja Peta kuulis kauge segase kuminana, kuidas keegi kõlava häälega seletas, et „maakitsus on kitsas maariba, mis kaht mannermaad ühendab,“ aga see kaugemale ta teadvusse ei tunginud, nii et ta ei mõistnud, milles siin õieti on küsimus. Silmad raugelt poolkinni vajuvad, nautis¹²⁾ ta leiva vägevat lõhna. Kuid õpetaja oli märganud, et Peta viimasele küsimusele ei olnud kätt tõstnud. mispärast ta uuesti küsis:

¹⁰⁾ ivakeseks, silmapilguks; ¹¹⁾ ettekujutuste; ¹²⁾ maitsis.

„Noh, see maakitsus, mis ta siis on?“

Kõik käed õiendusid, sündis ootav hääletus¹³⁾ ja õpetaja vaatas Peta otsa. Loomusunniliselt õiendas siis Petagi käe.

„Peta!“ — kuulus õpetaja hää, ja kõik käed langesid alla ja lähedalisted käändusid ta poole vaatama.

Peta võpatas ja kuum hoog käis tast üle.

„Noh!“ Õpetaja hääles tundus kärsitust.

Loomusunniliselt ajas Peta end jalule, aga ei jaksanud aru saada, mis asjast siin praegu jutt on. Ta meeleskohis peksis valjusti, ja kui kõik nii aineti teda vahtisid, oli tal väga paha olla. Mõned hakkasid juba, pilku temast pöörmata, uuesti käsi õiendama, ja pea oli ta ümber õiendavaid käsi nagu odademets. Aga see just nagu pahandas õpetajat, kes peaaegu hüüdis :

„No mis see siis oli?“

Ja nagu oleks temagi pidanud hüüdma, kostis Peta kiirelt ja selgesti :

„Leib!“

Sündis paari sekundine hääletus. Aga siis purskas õpetaja naerma ja nagu märguannet oodates järgnes talle terve õpilaskond. Esimese jaoskonna pärapingil istuv kohtuhärra kasupoeg, väike lihav ja punasilmine Sebastian, keda poisid Pastiks kutsusid, oli üsna käest ära. Ta õiendas jala pingi alla sirgu, tõukas käed püksitasku, ajas pää selga ja päästis kuuldavale niisuguse lõbusa: hoh, hoh, hoh! et õpetaja viimaks talle aineti otsa vaadates kamandas :

„Noh, tasa nüüd! Sebastian, kas kuuled sääl!“

Ja Pasti asetus kärvesti oma harilikku asendisse¹⁴⁾ ja vaatas nii süütuma näoga ringi, nagu küsides, et mis siin siis nüüd õieti oli. Ent teise jaoskonna tütarlaste parvest kuulus selgeid sosistusi: „Leib, leib“ ja seepäale tagasihoitud naerukihistust, mis samal pilgul kulutulena lainetas ümber klassi ja paisus vallatumaks naerutulyaks. „Hoh, hoh, hoo — kik kik khii!“ käis läbi klassi, ja jälle Pasti, käed püksitaskus, õiendas jala sirgu ja laskis pöörast naeru, mis kostis üle kogu vallatuma koori.

¹³⁾ vaikus; ¹⁴⁾ a s e n d — kehasels.

Esimesel naerupahvatusel lendas tulipuna üle Peta näo; ta seisis siin suu poolavatud ilma midagi mõistmata. Põrand tundus ta meelest hõljuvat üles-alla, ja et mitte kukkuda, vajus ta raskelt mūhava pāaga pingile; ükskõiksenā seljataga istuva Oskari nāppimisele ja hirnumisele vahtis ta viraval¹⁵ pilgul puldikaanele.

Kui teine naerupahvatus hakkas raugema, kamandas õpetaja täielise vaikuse. Siis astus ta õpetoolilt alla, pistis kāed pūksitasku, tōmbas pahemat suunurka, nagu see tal viisiks oli, kui asus midagi tarka ja tōsist seletama, ja algas :

„Kūllap selle vastuse vōib mōista, kui pisut mōtelda. See vaene pole tōesti kogu pāeval midagi sōõnud, et aina leib tal meeles keerleb.“

Uus naerutuly¹⁶) oli lahti pāasmas, aga õpetaja sumbutas selle ja asus õpetust jatkama.

Tunni lõpuni Peta ei tōstnud kordagi kātt, istus kūürus ja vahtis aineti oma ette, ja õpetaja ei seganudki teda enam kūsimumstega.

Kui siis õpetaja oli tunni lõpetanud ja oma tubadesse lāks, nāgi Peta igast küljest lähenevat kahjurōõmsalt itsitavaid poisse. Eesotsas oli muidugi Oskar, kes teda õlanukist raputades kūsisis:

„Kuule Nuusu, mis leib see maakitsus on, rukkileib vōi odrāleib?“

Ja sellegi üle naerdi. See āssitas Oskarit enam veel, kes ikka üleemeelsemaks lāks.

„Mitu maakitsust sa korralt jaksad āra sūia, mis?“ — ja Oskar tiris teda mōlemaist kōrvust.

„Āra tee, noh!“ rāakis Peta valjusti nutma pursatades.

Siis poisid lahkusid ta ūmbert ja eemalt veel kuulus kūsimumisi: „Mis on maakitsus?“ ja vastuseid selle pāale: „Leib!“ Aga Peta hiilis kuuehōlmaga silmi kuivatades ukse poole ja pugēs, vargsi vālja. Kooliōues hullavaist poistest kōrvale hoides lāks ta nurga taha ja seisis sāal senni kui vahetund lõppis. Kui kell helises ja kōik sisse lāksid, jooksis ta lābi karjakopli kodu poole. Ta jooksis nagu kellestki tagaaetud, kukkus va-

¹⁵) virvendaval; ¹⁶) tulv — uputus.

hel mätaste otsa maha, aga kargas kohe jälle jalule, nagu oleks keegi teda säärest tahtnud tabada. Nii jõudis ta viimaks koju.

Teisel päeval ei nähtud Petat enam koolis; ei nähtud ka kolmandal. Õpetaja pärimistele seletasid Tubala poisid, et „ei see Peta enam koolis oma nägu näita.“

SEENED.

(Järg.)

Seente elukestvus on õige mitmesugune: on seeni mitmeaastaseid, üheaastaseid, aga ka niisuguseid, mis paar tundi pärast ilmale sündimist laiali valguvad ja kaovad. Kiir-valminevad ja ruttu-kasvavad seened, nagu näit. kaasikseen ja rabedad lehtseened saavad täisealiseks 2—3 päeval; teised, nagu näit. shampinjonid — nädala jooksul või veel pikemal ajal. Kõige kestvamad on puul kasvavad seened, mille viljakandjad elundid (seenviljad), kõvad ja puised, isegi raskesti noaga lõigatavad, elavad ja suurenevad paljude aastate jooksul.

Nüüd jätame kõrvale kõik muud seened ja räägime ainult neist, mis meie metsades kasvavad ja mis huvitavad neid, kes tarviduse või lõbu pärast seeni korjavad.

Meie metsa seente hulgas on õige palju maitsvaid, kõlblikke terveks ja toitvaks söögiks; on aga ka palju kahjulikke ja koguni kardetavaid, mürgilisi. Seente toiduks kõlblikkuse kohta ei olda igal pool ühel arvamisel. Lääne-Euroopas on

kohti, kus peaaegu kõiki seeni, isegi puravikke kahjulikkudeks peetakse. Üleüldse võib tähele panna, et neis maades, kus usulised kombesid paastumist ei nõua, (näit. Lutheri ja reformeeritud usk), rahvas võrdlemisi vähe seeni tunneb, kuna pääseenetundjad ja seene armastajad eestkätt katolikuusulised rahvad on, kelle kirik paastumist nõuab. Paastu ajal moodustavad seened õige toitva liha aseaine. Pääle selle ei tohi unustada, et mõne seene söödavus või kahjulikkus õige suuresti sellest oleneb, mil viisil teda toiduks valmistatakse. Vale valmistusviis on tihtipääle paljudele seentele ilmaaegu halva kuulsuse annud. Näituseks, toon n. n. kase- või piprariisika, mida venelased nii ülistavad, kuna Lääne-Euroopas (näit. Saksamaal) ta peaaegu igalpool kahjulikkude või kahtlaste seente hulka loetakse, pääasjalikult, muidugi, sellepärast, et teda õigel viisil valmistada ei mõisteta; niisama on ka karvalauk peaaegu kõigis saksakeelseis töödes mürgiliste seente hulka asetatud. Ka eestlased loevad karvalauka mürgiliseks ja söögiks kõlbmatuks seeneks. Teda nimetatakse mõnes kohas koguni kihvtiseks kaseriisikaks. Üleüldse. lugeses mõnda raamatut seenist, ja osalt oma kogemuste varal, olen jõudnud otsusele, et kahjulikke seeni nii palju polegi, kui seda harilikult arvatakse, et õige palju seeni seisab ilmaaegu halvas kuulsuses ja võiks õigesti valmistatuna ilma kahjuta saada söögiks tarvitatud. Kui maitsevad nad on — see on teine küsimus.

On katseid tehtud tundemärke leida, mille varal alati võiks kindlaks määrata, on seen mürgiline või mitte, kuid see pole seni veel õnnestanud. Enam kui kahtlane on tunnus, et hõbelusik ja sibul mustaks lähevad vees, kus mürgilisi seeni keedetud. Kõigil on teada, et hõbelusik ja sibul sugugi mustaks ei lähe vees, kus näit., niisugust mürgilist seent keedetud, nagu kärbseseen. Niisama ekslik on ka oletus, et need seened, mis ussidele ja putukatele kõlbavad, ka inimest ei tapa.

Nii siis on võimata igal üksikul juhtumisel kindlaks määrata, on seen mürgiline või kahjuta. Aga on siis olemas vahendid, mille abil mürgilisi seeni kahjutaks muuta? Kahjuks ei või ka sellele küsimusele täitsa rahuldavat vastust anda.

Tõenäoline näib olevat eeldus, et mürgiline ollus seene mahlas asub; oleme mahla kuidagi viisi eraldanud, oleks seen kahjuta. Kuulus Saksa seente tundja Lenz tegi näit. katsed n. n. s a a t a n a t a t i k a (boletus satanas) mahlaga; mürk mõjus õige tugevasti, olgugi et Lenz teda ainult natuke keele pääle oli pannud. Üks Prantsuse professor söötis aga oma koera kaks kuud mürgiliste seentega — kärbseseentega ja konnakübaratega, mis hästi läbikeedetud ja kuivaks pigistatud olid, ilma et see koerale mingit kahju oleks sünnitanud; kuna need-samad seened, kui neid anti ühes veega, milles neid keedeti, koeri surmasid. Niisama on teada, et mürklid kõige päält läbi keedetakse, siis külma veega pestakse, kuivaks pigistatakse ja ainult siis praetakse koorega ja teiste maitseainetega. Sel teel saame suurepärase roa, mis mingit kahjulikku mõju tervise pääle ei avalda. Üleüldse on seente kupatamine ja pärast vee välja pigistamine õige soovitav ettevaatusabinõu, niihästi kahtlaste kui ka kõigi teiste seente tarvitamisel. Veel usaldusväärilisem on seente leotamine äädikas. Nii tehakse seda harilikult Itaalias, kus selle tõttu seentega mürgitamine peaaegu tundmata nähtus. Äädik lahutab seente mürkollust (vähemasti mõne seene oma), nagu seda üks Prantsuse professor tervishoidlaste ja arstide koosolekul näitas. Ta sõi kõigi nähes ilma mingisuguse paha tagajärjeta üle naela kärbseseeni ära, mida ta ennem äädikas leotanud. Teine kord, paar päeva pärast seda, kordas ta sedasama katsed konnakübaratega.

Siiski peame lõppude lõpuks tähendama, et ses suhtes ikkagi liiga vähe katseid tehtud ja me võime soovitada ainult neid seeni julgesti toiduks tarvitada, mille kohta mingit kahtlust pole.

Võib aga ka juhtuda, et süües oma teada täiesti häid seeni, mürgitatud saame. See oleneb sellest, et mõnel söödaval seenel kahjulikkude hulgas niivõrd sarnased „kaksikud“ on, et neid õige raske ära tunda. Põhjalikult seeni tundes, kõrvaldame, muidugi, sarnaseid eksitusi suurel määral.

Kahjulikkude tagajärgede ärahoidmiseks soovitame pida järgmisi seadusi:

1) mitte kunagi süüa liig palju seeni (ükskõik, millisel näol). Olgugi söödavad seened toitvad, nõuavad nad siiski hääd seedimist; isegi kõige paremad seened, kui neid suurel määral süüa, võivad nõrga seedimisega inimestel raskeid ja hädaohtlikke kõhukorratusi sünnitada;

2) kunagi mitte süüa vanu, juba mädanema hakanud, niisama ka ussidest rikutud seeni, olgugi nad hääd sorti — võivad niisama sünnitada seedimise korratuse.

3) Täiskasvanud seenel peab ära lõikama kaabu alumise, eosekandja osa: lehtseenel — spoorlehed, toruseenel — kanna, mis täiskasvanud seenel pehme ja kergesti kaabust eraldub. Tehtakse seda selle tõttu, et valminud eosed kõhus sugugi ära ei seedi.

4) Mitte tarvitada söögiks seeni, mis kiiresti märgadel kohtadel või vihmasel ajal kasvanud. Nad on vesised, maitseta ja hakkavad ruttu mädanema.

Lõpuks, ei tohi unustada, et mürgiline seen võib surmata kui teda suuremal määral söödud. Mürgilised seened mõjuvad kahte viisi: ühed — kui teravad mürgid, teised — kui uimastavad. Terava mürgituse tundemärgiks on kõrvetus ja pakitus kurgus, kange valu rinna all (mao sees) ja hiljem terves kõhus; südame pööritus, oksendamine ja kurnav kõhu lahtiolek. Uimastava mürgi järelused on päävalu, minestus, krambid lihastes, või äritatud olek, ulatav hullumeelsuseni, ühes sellele järgneva nõrkusega ja raske unega. Tulevad niisugused nähtused esile, kõik korraga või ruttu üksteise järele, inimese juures, kes hiljuti seeni söönud, siis pole peaaegu kahtlust, et siin seene mürgitusega tegemist.

Esimene abi, mida haigele enne arsti tulekut anname, seisgu selles, et võimalikult ruttu kihvtised seened organismist välja ajame. On haiglased nähtused otsekohe päale seente söömist märgatavad, siis peame kõige lihtsamaks abinõuks oksendamist. Seks otstarbeks anname haigele palju sooja vett juua, kõdistame tal kurku sulega või sõrmega, ühtlasi teda rinna alt (mao kohalt) hõõrudes. Kange kõrvetuse puhul anname haigele sagedasti juua piima, tangu tummi, mandlipiima või muud selletaolist.

On aga pärast mürgiliste seente söömist rohkem aega mööda, ja mürk juba maost soolikatesse läinud, siis peab haigele viibimata kastrooli andma. Päävalu ja minestuste, niisama ka haiglase ärituse puhul, peab haiget külma veega hõõrma või üle valama ja talle musta kanget kohvi juua andma.

Igal juhtumisel tarvis arsti kutsumist kiirustada, et edaspidine arstimine juba asjatundja juhatusel sünniks.

Lõpuks veel mõni üldine märkus:

Ehk küll teatud seenil oma „armsamad“ kohad on, kus nad kasvavad, on siiski kaunis raske üleüldiselt kindlaks määrata, missugustel kohtadel see või teine seen kasvab. Ühes maakohas armastavad nad ühti kohti, teises teisi. Isegi ühes ja seesamas maakohas, koguni ühes metsatukas, päält näha täitsa sarnastes oludes, kasvavad seeneliigid põliselt igäuks oma teatud kohal. Kasvavad sel kohal näit. puravikud, leiame säält õige harva mõne teise seene, vahest ehk mõne üksiku. Ebausku, nagu ei kasvaks seen, mida inimese silm kord näinud, enam suuremaks, on muidugi tuulest võetud. Selle arvamise põhjuseks võib olla see nähtus, et mõned kiirkasvajad seened iseäranis soodsates tingimistes ühe öö jooksul oma lõpuliku suuruseni jõuavad. Muidugi ei näe inimene, kes neid järgmisel hommikul esimest kord märkab, siis neid veel teisel ja kolmandal päeval tähele paneb, nende juures mingit kasvamist.

Seened tulevad harilikult teatud järjekorras. Vara kevadel esimestena ilmuvad mürklid. Neile järgneb kuu-pikkune. kuival suvel veelgi pikem, vaheaeg, mille jooksul ainustki seent pole. Siis ilmuvad kaseseened, võiseened, rabedad lehtseened (punane nõmmeseen) ja haavikseened, siis esimesed piprariisikad (kikkapüksid), kollariisikad ja puravikud, siis tulevad rebaseeseenad ja shampinjonid; kõige viimased sügiseseened on kuuseeseenad ja meeseened. Mõnikord muutub see järjekord kohaliste olude või ilmade muutuse mõjul. Iga seene liik ilmub kihtidena, harilikult kaks või kolm korda suve jooksul, kuni sügisene külm lõpuks seened hävitab.

Seeni korjates, peab neid noaga lõikama, mitte maa seest välja tõmbama, et seenkude mitte vigastada; muidu ei kasva sel kohal enam uusi seeni. Pääle selle on noaga lõigates kohe näha, on seen ussitanud või terve; on ta ussitanud, viskame ta muidugi ära; paari päeva pärast leiame siit-samast jälle uue seene, sest seenekude jäi ju terveks. (On aga juhtumisi, kus ussitanud varre päale siiski terve kaap kasvab).

Suurem osa n. n. „ussidest“, mis seeni rikuvad, sünnib munakestest, mida väiksed putukad seenele munevad. Sage-dasti leiame, seene kaapu katki murdes, tühjaksurgitsetud õõnsusi, kust kohe väiksed putukad välja lendavad. Mõnikord võib juba õige noortel, kõvadel kaseseentel kaabu valkjalt alumisel poolel musti täpikesi märgata. Murdes seent nende täpikete kohalt, leiame alati seene torukeste vahelt väikseid ussikesi, need on noored röövikud, sündinud muna-dest, mida emaputukas seene käsna sisse munenud. Nad toidavad end seene liinaga, kasvavad ja muutuvad siis tupedeks, millest noored putukad välja tulevad, kes omale pea väljakäigud urgitsevad ja välja lendavad.

Mõnda seent söövad veel teod, kõiksugu sitikad, oravad ja koduloomad, kes neid juhtuvad oma karjamaalt leidma.

Korjatud seened peab koju tulles kohe ära puhastama, pesema ja kui võimalik kohe söögiks valmistama, või tagavaraks jätmiseks kohandama (soolama, kuivatama, marineerima, või muul viisil „sisse tegema“, nagu meil öeldakse). Seened ei seisa õhus kaua värsked, vaid hakkavad otsekohe mädanema. Ehk seda mädanemist küll esialgul maitstes tunda pole, võib ta siiski kahjulikult mõjuda. Niisama peab ettevaatlik olema praetud seente soendamisega, mida ainult sel korral teha võib, kui mingit halba tundemärki näha pole. Parem on aga seeni üleüldse mitte enam soendada, kui nad üle päeva külmalt seisnud.

Õpetaja kõne kestes olid õpilased juba seente puhastamisega lõpule jõudnud. Nad tänasid õpetajat, kellelt nad täna nii palju uut ja huvitavat seente üle kuulnud ja läksid siis seeni, mille hulk puhastusel suuresti kahanenud, suures paigas keetma.